

ГЕНЕЗА ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОГО НАРУКАВНОГО ЗНАКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ВИМОГИ ЧАСУ

У статті висвітлено процес формування комплексу символіки загальновійськового нарукавного знаку. Аналізується зміст символіки та її відповідність традиціям військової символіки держави. Зазначається, що впровадження загальновійськового нарукавного знаку було серед перших кроків створення військової символіки України.

Ключові слова: загальновійськовий, Збройні сили України, нарукавний знак, символіка.

Карпов Виктор Васильевич, кандидат исторических наук, доцент кафедры общественных наук Национальной академии руководящих кадров культуры и искусства

Генезис общевойскового нарукавного знака Вооруженных сил Украины и требования времени

Статья рассматривает процесс формирования комплекса символики общевойскового нарукавного знака. Анализируется содержание символики и ее соответствие традициям военной символики государства. Подчеркивается, что внедрение общевойскового нарукавного знака было одним из первых шагов по созданию военной символики Украины.

Ключевые слова: общевойсковой, Вооруженные силы Украины, нарукавный знак, символика.

Karpov Viktor, candidate of Historical Sciences, Associate Professor National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Genesis combined sleeve mark the Armed Forces of Ukraine and time requirement

The article deals with the formation of the complex symbolism Combined shoulder mark. We analyze the content of symbols and traditions of its compliance with military symbols of the state. It is noted that the introduction of combined sleeve sign was among the first steps to a military symbols of Ukraine.

Key words: Combined , the Armed Forces of Ukraine, shoulder mark, symbolics

Із започаткуванням в Україні роботи зі створення власних збройних сил неодмінно постало питання символічного означення військових частин та установ щодо визначення їх державної приналежності. Цей процес був актуальним і з тієї точки зору, що збройні сили створювалися на основі дислокованих в Україні Збройних Сил СРСР, тому не всі військові частини та їх особовий склад присягнули на вірність народу України.

Перші офіційні нарукавні знаки були утверджені у 1994 році наказом Міністра оборони України. Все ж шлях до визначення змісту та форми, опрацювання композиції знаку розпочався у 1992 році. У першій половині 1992 року було запропоновано нарукавний знак із символом збройних сил у центрі у вигляді щита округлого унизу із синім фоном на якому розміщено Тризуб. Щит із символом покладені на якір. Вид збройних сил вирізняється кольором: червоний для Сухопутних військ, синій – для авіації та сил протиповітряної оборони, чорний – для військово-морських сил. У цьому знаку спостерігається успадкування форми нарукавного знаку Збройних Сил СРСР, хоча його обрамлення хвилястою лінією показує на прагнення виокремити з традиційної форми.

З другої половини 1992 року виникає тенденція пошуку нової форми знаку та змісту. Очевидно, що було поставлене завдання уникнути запозичень традицій радянських збройних сил. До попередньої композиції додають крила, а якір змінено на меч. Форма подібна до обрамлення хвилястою лінією попереднього знаку і наче вирізана з нього.

Існує інтерпретація цього знаку за змістом, а саме: символ Збройних Сил України у цьому знакові обрамлений дубовою та калиновою гілками, як символ мужності і стійкості (дубова гілка) та народності (калинова гілка). Хвиляста форма знаку повинна надавати йому історичної глибини. У цьому знакові появляється основний елемент – калинова гілка – який увійшов до офіційно встановленого знаку. Як свідчать документи, що зберігаються у фондах Національного військово-історичного музею України автором цього проекту знаку є О.Руденко.

У 1993 році продовжується пошук змісту та форми загальновійськового нарукавного знаку. Розробляється нова композиція – до символу збройних сил розміщеному у центрі круглого щита кольору відповідного виду військ додається Державний прапор у верхній частині щита, що опирається на колосся пшениці, яке обвиває символ збройних сил і

додається напис "Україна" у нижній частині щита. Даний проект знаку виказує появу нового, ще поки символічно невиразно висловленого змісту – захист багатства держави України. Його автором виступив начальник Головного штабу Збройних Сил України генерал-полковник А.Лопата про що свідчить збережений у фондах Національного військово-історичного музею України його власноручний малюнок.

У науковому знакові кінця 1993 року висловлений начальником Головного штабу Збройних Сил України генерал-полковником А.Лопатою зміст уточнюється новими символічними елементами. Знак доповнюється написом "Збройні Сили України" та кетягом червоної калини. Символ Збройних Сил України у цей період зникає і замість нього почали використовувати Малий Державний герб України.

У 1994 році робота з опрацювання загально-військового знаку Збройних Сил України вийшла на завершальний етап. Наказом Міністра оборони України були затвердженні до використання наукавні знаки видів Збройних Сил України. Таким чином утверджуються основні елементи символіки та форма знаку: Державний герб України, Державний прапор України, колос пшениці та кетяг червоної калини, напис "Україна" та напис "Збройні Сили України".

Основний зміст символіки полягає у тому, що Збройні Сили належать державі Україна, що символізує державна символіка, її багатство виражене у символі пшениці, у символі кетяга калини приховано зміст народності української армії. Зазначимо, що на знаку відсутні будь-які символи військового характеру, що має символізувати мирний характер військової політики держави. Види Збройних Сил розрізняються кольором наукавного знаку. Червоний колір традиційно належить Сухопутним військам, синій – Військо-повітряним силам, чорний – Військово-морським силам, а поєднання синього та червоного, що є нововведенням, належить військам Протиповітряної оборони.

З огляду на суспільно-політичні та воєнно-політичні події в Україні у 2014 році виникає закономірна потреба заміни композиції та ідейного контексту наукавного знаку Збройних Сил України, усунення протиріччя між мирним за змістом наукавним знаком та військовим характером організації яку він символізує. Мирний характер символіки існуючого наукавного знаку не відповідає характеру діяльності військ спрямованих на збройний захист територіальної цілісності держави та її суверенітету. Такі ідейні складові військової служби як мужність, стійкість, самопожертва, подвиг, слава, держава та вираз готовності до її захисту повинні віднайти своє місце у загальновійськовій символіці. Проте слід також підкреслити народний характер армії, діяльність якої під час антитерористичної операції на Сході України у 2014 році забезпечували волонтери, прості громадяни та громадські організації.

Якщо розкривати символічний зміст військової символіки України, то з точки зору історичного процесу розвитку символіки найкращою композицією є поєднання чорного щита та червоного тризуба. Традиція поєднання чорно-червоних кольорів походить з прапора Української Повстанської Армії і символізує народність в українській військовій традиції. Ці два кольори оспівані народом та використовуються у декоративно-прикладному мистецтві при виготовленні писанок, вишиванок та рушників. Державницький характер символіки у такій композиції підкреслюється запозиченням форми та символіки малого державного герба України і його кольоровою інтерпретацією. Стихийно чи ні, але таку символіку на Майдані у 2014 році мала Чорна сотня з Коломиї та деякі підрозділи добровольчих загонів на сході України. Ще також відома нашивка та прапор із золотавим Тризубом.

Отже, розвиток військової символіки України на сучасному етапі об'єктивно показав народний характер не тільки процесу вироблення та опрацювання, а й самої військової символіки, що опирається на усталену державницьку традицію.

Література

1. Актуальні проблеми розвитку символіки у Збройних Силах та інших військових формуваннях України: матеріали науково-практичного семінару в Центральному музеї Збройних Сил України 5 березня 2008 року. – К. : ЦМЗСУ, 2008. – Вип. 1. – 100 с.
2. Військова символіка держави: основні проблеми розвитку на сучасному етапі : науково-практична конференція 27 травня 2009 р. (м. Київ). – К. : ДП "Укроборонсервіс"; ЦМЗСУ. – 2009. – 156 с.: іл.
3. Генеральний штаб Збройних Сил України: історія та сучасність. – К. : Прес-КІТ, 2007. – 128 с.
4. Дедей А. Наукавні знаки подразделений Вооруженных Сил Украины в составе сил ООН / Дедей А. // *Форменная одежда (Однострій) : [украинский униформологический журнал (на русском языке)]*. – 1999. – №. 2.
5. Карпов В. Військова символіка держави / В. Карпов, Д. Табачник. – К. : Либідь, 2007. – 296 с.; іл.
6. Карпов В. Військова символіка України. Наукавні знаки (1992 – 1999 рр.) [каталог наукавних знаків з фондів Центрального музею Збройних сил України] / В. Карпов. – К. : ЦМЗСУ. – 1999. – 86 с.; іл.

7. Карпов В. Військово-морська символіка України в наукових знаках / Віктор Карпов // Військово-історичний альманах. – 2003. – Ч.1(6).
8. Карпов В. Становлення символіки Збройних Сил України / В. Карпов // Воєнна історія. – 2008. – № 2 (38).
9. Карпов В. Становлення символіки Збройних Сил України / В. Карпов // Актуальні проблеми розвитку символіки у Збройних Силах та інших військових формуваннях України: матеріали науково-практичного семінару в Центральному музеї Збройних Сил України 5 березня 2008 року. – К. : ЦМЗСУ. – 2008. – Вип. 1.
10. Карпов В. Українська військова символіка / В. Карпов, Д. Табачник. – К. : Либідь, 2004. – 272 с.; іл.
11. Карпов В. Українська військова символіка / В. Карпов, Д. Табачник. – 2-ге вид., доповн. й перероб. – К. : Либідь, 2006. – 264 с.; іл.
12. Кохан О. Комплексна розробка військової символіки / О. Кохан // Знак : [вісник Українського геральдичного товариства]. – 1995. – Ч. 9.
13. Малюга В. Історичні витoki традиційної символіки українського війська / В. Малюга, Ю. Костенко // Військова символіка держави: основні проблеми розвитку на сучасному етапі. Науково-практична конференція 27 травня 2009 р. (м. Київ). – К. : ДП "Укроборонсервіс"; ЦМЗСУ. – 2009.
14. Мамчак М. Військово-морська символіка України / М. Мамчак. – Снятин : Прут Принт, 2009. – 72 с.: іл. + 20 с. вкл.
15. Муравйов О. Сучасна символіка Збройних Сил України / О. Муравйов, М. Чмир, Н. Корж, Т. Лук'яненко // Вісник Української академії геральдики, товарного знаку та логотипу. – Жовтень – листопад 2006. – Ч. 65. – 64 с.
16. Національний військово-історичний музей України. – ОФ. – № 686; ДФ. – № 687; ОФ. – № 611; ОФ. – № 783; ОФ. – № 781; ОФ. – № 617; ОФ. – № 784; ОФ. – № 770; ОФ. – № 779; ОФ. – № 778; ОФ. – № 772; ОФ. – № 762; ОФ. – № 774; ОФ. – № 775; ОФ. – № 742; ОФ. – № 644.
17. Слободянюк М. До питання про створення наукової емблеми приналежності військовослужбовців до Збройних Сил України / М. Слободянюк // Знак [Вісник Українського геральдичного товариства]. – 2004. – Ч. 33.
18. Хлобистов О. Символи українського флоту / О. Хлобистов, М. Слободянюк // Знак [Вісник Українського геральдичного товариства]. – 2003. – Ч. 29.
19. Царенко М. Символіка Військово-Повітряних Сил України / Максим Царенко // Військово-історичний альманах. – 2000. – Ч.1

References

1. Aktualni problemy rozvytku symboliky u Zbroinykh Sylakh ta inshykh viiskovykh formuvanniakh Ukrainy: materialy naukovo-praktychnoho seminaru v Tsentralnomu muzei Zbroinykh Syl Ukrainy 5 bereznia 2008 roku. – K. : TsMZSU, 2008. – Vyp. 1. – 100 s.
2. Viiskova symbolika derzhavy: osnovni problemy rozvytku na suchasnomu etapi : naukovo-praktychna konferentsiia 27 travnia 2009 r. (m. Kyiv). – K. : DP "Ukroboronservis"; TsMZSU. – 2009. – 156 s.: il.
3. Heneralnyi shtab Zbroinykh Syl Ukrainy: istoriia ta suchasnist. – K. : Pres-KIT, 2007. – 128 s.
4. Dedei A. Narukavnye znaki podrazdelenii Vooruzhennykh Sil Ukrainy v sostave sil OON /Dedei A. // Formennaia odezhd (Odnostrii) : [ukrainskii uniformologicheskii zhurnal (na russkom iazyke)]. – 1999. – № 2.
5. Karpov V. Viiskova symbolika derzhavy / V. Karpov, D. Tabachnyk. – K. : Lybid, 2007. – 296 s.; il.
6. Karpov V. Viiskova symbolika Ukrainy. Narukavni znaky (1992 – 1999 rr.) [kataloh narukavnykh znakov z fondiv Tsentralnogo muzeiu Zbroinykh syl Ukrainy] / V. Karpov. – K. : TsMZSU. – 1999. – 86 s.; il.
7. Karpov V. Viiskovo-morska symbolika Ukrainy v narukavnykh znakakh / Viktor Karpov // Viiskovo-istorychnyi almanakh. – 2003. – Ch.1(6).
8. Karpov V. Stanovlennia symboliky Zbroinykh Syl Ukrainy / V. Karpov // Voienna istoriia. – 2008. – № 2 (38).
9. Karpov V. Stanovlennia symboliky Zbroinykh Syl Ukrainy / V. Karpov // Aktualni problemy rozvytku symboliky u Zbroinykh Sylakh ta inshykh viiskovykh formuvanniakh Ukrainy: materialy naukovo-praktychnoho seminaru v Tsentralnomu muzei Zbroinykh Syl Ukrainy 5 bereznia 2008 roku. – K. : TsMZSU. – 2008. – Vyp. 1.
10. Karpov V. Ukrainka viiskova symbolika / V. Karpov, D. Tabachnyk. – K. : Lybid, 2004. – 272 s.; il.
11. Karpov V. Ukrainka viiskova symbolika / V. Karpov, D. Tabachnyk. – 2-he vyd., dopovn. y pererob. – K. : Lybid, 2006. – 264 s.; il.
12. Kokhan O. Kompleksna rozrobka viiskovoi symboliky / O. Kokhan // Знак : [visnyk Ukrainskoho heraldychnoho tovarystva]. – 1995. – Ch. 9.
13. Maliuha V. Istorychni vytoky tradytsiinoi symboliky ukrainkoho viiska / V. Maliuha, Yu. Kostenko // Viiskova symbolika derzhavy: osnovni problemy rozvytku na suchasnomu etapi. Naukovo-praktychna konferentsiia 27 travnia 2009 r. (m. Kyiv). – K. : DP "Ukroboronservis"; TsMZSU. – 2009.
14. Mamchak M. Viiskovo-morska symbolika Ukrainy / M. Mamchak. – Sniatyn : Prut Prynt, 2009. – 72 s.: il. + 20 s. vkl.
15. Muraviov O. Suchasna symbolika Zbroinykh Syl Ukrainy / O. Muraviov, M. Chmyr, N. Korzh, T. Lukianenko // Visnyk Ukrainkoi akademii heraldyky, tovarnoho znaku ta lohotypu. – Zhovten – lystopad 2006. – Ch. 65. – 64 s.
16. Natsionalnyi viiskovo-istorychnyi muzei Ukrainy. – OF. – № 686; DF. – № 687; OF. – № 611; OF. – № 783; OF. – № 781; OF. – № 617; OF. – № 784; OF. – № 770; OF. – № 779; OF. – № 778; OF. – № 772; OF. – № 762; OF. – № 774; OF. – № 775; OF. – № 742; OF. – № 644.
17. Slobodianiuk M. Do pytannia pro stvorennia narukavnoi emblemy prynalezhnosti viiskovosluzhbovtiv do Zbroinykh Syl Ukrainy / M. Slobodianiuk // Знак [Visnyk Ukrainkoho heraldychnoho tovarystva]. – 2004. – Ch. 33.
18. Khlobystov O. Symvoly ukrainkoho flotu / O. Khlobystov, M. Slobodianiuk // Знак [Visnyk Ukrainkoho heraldychnoho tovarystva]. – 2003. – Ch. 29.
19. Tsarenko M. Symbolika Viiskovo-Povitrianykh Syl Ukrainy / Maksym Tsarenko // Viiskovo-istorychnyi almanakh. – 2000. – Ch.1.